

A Magyar Népi Építészeti Archívum 2003-2005-ös kutatási programját csak késve tudtuk megkezdeni. A kutatóhely, a Szabadéri Néprajzi Múzeum ÁFA körbe kerülése körüli bizonytalanságok miatt a szerződést az eredeti határidővel nem tudtuk megkötni, erre csak május 19-én kerülhetett sor. Mivel a kutatóhely előtti feladatok (az új igazgatási épületbe költözés, gyűjteményköltöztetések és -rendezések) nem tették lehetővé a korábbi gyakorlatnak megfelelően ez esetleges késedelmes finanszírozás áthidalását, 2003-ban a rendelkezésünkre álló támogatást nem használtuk fel. Ezért kértük a Társadalomtudományi Kollégium elnökét, engedélyezzék részünkre a 2003 évi maradványunk, gyakorlatilag a teljes éves támogatás 2004 évi, az erre az évre megítélt támogatással együtt történő felhasználását. Válaszul a KO-2462/2004 sz. levelükben tájékoztattak, hogy a Szerződés 6.6. pontja lapján a kutatási támogatás maradványösszege a következő év június 30-ig külön engedély nélkül felhasználható.

Így, a pénzügyi felhasználás szempontjából két, a kutatást illetően hároméves kutatási szakaszban a következőket végeztük.

A munkaterv szerinti **Borsod-Abaúj-Zemplén megye Népi Építészeti Katasztere I. kötete** (Ózd és környéke, Kazincbarcika és környéke) kiadás-előkészítését folyamatosan végeztük. A legnagyobb volumenű ebben a korábbi kutatási periódusban megkezdett kiadásra történő átrajzolások, ezek végső ellenőrzése, a szükséges korrekciók elkészítése. Erre azért van szükség, mert a különböző időben különböző személyek által készített részletes épületfelmérések eredeti formájukban nem alkalmasak a közlésre, elérő színvonalúak és grafikai megoldásúak. Ezért kell minden egyes rajzot, a tervezett közlés léptékének megfelelő, a részleteket kivéve M1:100-as arányban átrajzolni és egyben biztosítani az egységes grafikai megjelenést. A tervezett kötet részére a szerkesztői válogatást követően összesen 111 objektum, túlnyomórészt különböző, a három helyiségből állótól a bonyolult alaprajzú 8-10 helyiségből álló kismesesi kúriáig terjedő lakóépület átrajzolása történt meg. Ez összesen 577 A4-es és 66 A3-as rajz. A rajzok szakmailag és grafikailag is jobb színvonalúak, mint a próbakötetben, A Bodrogház népi építészetének kataszterében (Ház és Ember 13., 1999.) megjelentek.

Megkezdjük az épületleírások megírását, elkészült 43 objektum.

A felmérések mindig fotódokumentációt is tartalmaznak, a fényképeket felmérők készítik. A változatos színvonalú anyag eredeti negatívjai a felmérések beletárolásával, az Archívum anyagába beillesztéssel egy időben szintén beletárolásra kerülnek. Az előkészítéskor, az épületek kiválasztása során készült jó színvonalú fotóanyag – éppen a várható közlés érdekében – külön volt tárolva. Az utóbbi éveket kivéve ezek film-negatívra készültek. A tervezett kötet és az Archívum anyagának egységesítése miatt is szükségesnek látszott, hogy ez, az Archívum egészéhez hasonlóan, digitalizálásra kerüljön. Ezért, az eredeti munkatervtől eltérően elkészítettük 5000, részben fekete-fehér részben színes 24x36-os méretű fotónegatív digitalizálását és a gyűjteménybe beillesztéséhez szükséges szelektálását, feldolgozását, adatolását.

Ez azt jelenti egyúttal, hogy a *Borsod-Abaúj-Zemplén megye Népi Építészeti Katasztere I. kötete* (Ózd és környéke, Kazincbarcika és környéke) fotóanyaga is kiadásra alkalmas állapotban van.

A **Borsod-Abaúj-Zemplén megyében végzett dokumentálás** befejezése a rendelkezésre álló idő rövidsége, a feladatokhoz nem elegendő pénzügyi fedezet miatt nem valósult meg. A korábbi pályázati periódusokban nagy haszonnal működünk együtt a Debreceni Egyetem Ybl Miklós Főiskola Karával, a hallgatók nyári gyakorlat keretében a kutatás szempontjából rendkívül kedvező anyagi ellenszolgáltatás fejében készítették a felméréseket. Már az előző időszakban is tapasztalható voltak bizonyos nehézségek, a

jelenlegiben pedig meghatározóvá váltak. Egyrészt radikálisan lecsökkent a szakmai gyakorlatukat népi építészeti felméréssel teljesítésre jelentkező hallgatók száma, másrészt igyekeztek „piaci” árakat és körülményeket elérni, vagyis sokkal drágábbért vállalták el a munkát. Így a Szendrőládon, nyolc épület – köztük 17-18. századi épületek – felmérésével megkezdődött munka folytatására nem volt lehetőség.

A korábban kutatott területeknek a tervben szereplő és részben megvalósult újrabejárása így csak bizonyos pótlólagos fotózásra volt csak alkalmas, a kijelölt épületek felmérésére nem kerülhetett sor.

Békés város Népi Építészeti Katasztere kiadás-előkészítésének megkezdése, a szükséges átrajzolások előkészítése, kiadása, a fényképanyag összeállítása folyamatos volt, a kiadásra az anyagi feltételek hiánya miatt nem került sor.

A városban készült felmérések teljes másolati anyagát Békés városa elkészítette és azt a város értékvédelmi hatósági szabályozása során – megfelelő hivatkozással – felhasználja.

A 2004. szeptember 24-25-én Békésen „A magyar népi építészet helyzete a határainkon túl” címmel a kutatási program társszervezésében megrendezett XIV. Népi Építészeti Tanácskozáson a címnek megfelelően javarészt szomszédos országokból származó előadókkal felmértük a magyar emléktárgyak helyzetét, dokumentálási eredményeit és törekvéseit, lehetőségeit Szlovákiában, Romániában – Erdélyben és Moldvában egyaránt - és Szerbiában. Az előadásokat tartalmazó kötet várhatóan a 2006 őszén esedékes XV. Népi Építészeti Tanácskozásra jelenik meg.

Az Erdélyi népi építészeti örökség kutatása és védelme 1999-2010 – Népi építészeti kataszter csatlakozó programot is folytattuk. A munkát nem könnyítette meg, hogy 2003-ban a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma a xxxx megítélt 1 MFt támogatást, de ennek folyósítását további intézkedésig felfüggesztette. Végül ez gyakorlatilag a törlést jelentette, mert újabb pályázatot kellett benyújtani és csak 2004 évvégén kaptuk meg az értesítést a hasonló nagyságú támogatásról. Az érvényes szerződés nélkül, az erdélyi partnerünk Transylvania Trust ill. az Utilitas jóvoltából, mintegy hitelre, elvégeztük a 2003-as támogatás terhére tervezett munkából a terepkutatásokat:

- a Partium felderítése Szatmárnémeti központtal, terepmunka, digitális fényképezés; Háromszék befejezése.

- elkészült a digitális adatbázis korszerűsítése, folyamatos a háromszéki kutatás beillesztése.

2004-ben pedig az előző évek anyagának feldolgozása mellett terepmunkán vizsgáltuk meg az egykori bukovinai székely falvak, Andrásfalva, Fogadjisten még fellelhető magyar építészeti anyagának kutatási lehetőségeit.

A kutatás erdélyi résztvevői – más pályázati támogatásnak köszönhetően – megkezdték a Kalotaszegen és az Erdővidéken gyűjtött anyag feldolgozását.

Terveztük, hogy megindítjuk, és az anyagi lehetőségek függvényében végezzük a Szent István Egyetem Ybl Miklós Főiskolai Kara Népi Építészeti Diákkörének és esetleg a Budapesti Műszaki Egyetemen, a Pécsi Tudományegyetem Műszaki Főiskolai Karán készülő **népi építészeti dokumentumok beillesztését** a gyűjteménybe. Az Ybl Főiskolával a megállapodás kidolgozásáig jutottunk, az aláírás azonban a partner elképzeléseinek megváltozása miatt nem történt meg. Kellő kapacitás hiányában a másik két intézmény esetében a tájékoztatóon nem sikerült túljutni.

A program **nemzetközi kapcsolatai** terén komoly előrelépést jelentett, hogy a program témavezetője és programfelelőse vegyes, több forrásból történő finanszírozással

részrtvehetett az ICOMOS (International Council on Monuments and Sites) Xi'an-ban 2005. október 17-21 köttött megtartott 15. Kongresszusán és tudományos tanácskozásán és két nagyméretű „New Millenium – new challenges in protecting the folk arhitectural objects”, a konferencia témájához illesztett című poszteren bemutathattuk az Archívumot és eredményeit. A rendkívül kedvezően fogadott demonstráció lehetőséget biztosított a nemzetközi szervezet népi építészeti szekciójával való kapcsolat felvételére és egyéb nemzetközi kapcsolat lehetősége is körvonalazódott.

A Magyar Népi Építészeti Archívum tervszerű gyűjteménygyarapítása mellett a pályázati időben terveztük

- A Magyar Népi Építészeti Katasztere, Borsod-Abaúj-Zemplén megye népi építészetének katasztere I. kötet, Ózd és környéke, Kazincbarcika és környéke kiadását;
- Békés város népi építészetének katasztere kiadását;
- Erdély népi építésze, mintaanyag és bemutató CD kiadását.

A kiadásokra, sokszorosításra elképzeléseink szerint a fedezetet nem a jelen pályázatból kívántuk biztosítani. Sajnos ezeket a korábbi ígervények ellenére sem sikerült biztosítani.

*

Összességében meg kell állapítanunk, hogy a kutatás eredeti munkatervét csak bizonyos módosításokkal valósítottuk meg. Ennek – úgy tűnik – elsősorban pénzügyi, vagy arra visszavezethető okai voltak. Az ÁFA problémák miatti késedelmes kezdés, a kutatáshoz csatlakozó külső források szinte teljes elmaradása elsősorban a kiadás, kiadás-előkészítés terén éreztette hatását. Ugyanakkor a „befeje fordulás”, az anyag belső feldolgozása, rendezése terén jelentős előrelépés.

Ez utóbbi jelentőségét hangsúlyozza az, hogy a 2006-al kezdődő négyéves kutatási periódusra benyújtott pályázatunkkal nem nyertünk támogatást. A kutatóhely, a Szabadtéri Néprajzi Múzeum ezzel egyidejűleg beszűkült pénzügyi lehetőségei, továbbá, hogy az évtizedeken keresztül a munkákat irányító Balassa M. Iván 2006-tal nyugdíjba ment, azt jelentik, hogy a programot szüneteltetnünk kell, vagy nagyon lecsökkentett mértékben tudjuk csak folytatni. Ez, a folyamatban lévő munkák miatt és a kutatott emléktanyag állapotának ismeretében nem túlzottan jó kilátásokkal kecsegtet.